

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

solved in a single structure. Understanding union in decision usually manifests in the final phases of mental search. Basis for its formation are thought previous decisive action subject: hypotheses, understanding the elements of the problem, the establishment of links between them, etc.

The same three forms of understanding manifested in such kinds of mental activity, which is the basic understanding of the psychological content, and those where it plays a supporting role, is a component activity. In this and in another case of the analyzed phenomenon person must decide some mental tasks. Is a form of understanding what occurs in a subject in a particular situation is primarily due to the nature of mental activity: those in which the objective circumstances that require understanding, gets people and what problem it solves, in these circumstances [5,26].

A modern study of psychological problems of communication suggests that dialogic communication as opposed to monologue has its own psychological nature and psychological consequences (C.L. Bratchenko, L.A. Peter, L.A. Radzikhovskiy T.A. Florenskaya etc.) [7,91].

Learning a foreign language is a typical example of intercultural communication, albeit indirect. Learner does not deal with the living partner, but with some representation of foreign language and foreign culture as a partner in the educational materials, which he develops. Communication, thus mediated but the one hand, the content of teaching materials, on the other - the activities of the teacher who has to play the role of facilitator. This double-mediated exceedingly difficult process of understanding and learning a foreign language.

The main source of information is the value of units of learning a foreign language. Value of a foreign language cannot be assigned to training, without foreclosing their comprehension. Understanding there attribution of meaning, that is, switching values in relations, characteristic for some integer.

One of the main causes of failure in the development of a foreign language is the fact that a person is not ready to accept a meaningful world and trying to "fit" in his native language semantic system, whereby the mechanism is triggered semantic generation idle.

Foreign languages study a man who is a carrier of meanings inherent in their own culture. Foreign language, reflecting the content of other cultural consciousness is the carrier's own system of meanings, as learner often unaware.

References

1. Big Explanatory encyclopedic dictionary / Ed. A. Reber. - part 2 (P-ya). - translate from English. M.: Veche, ACT, 2000. – 560 p.
2. Adler A. Lifestyle // Psychology of individual differences / Ed. U.B. Gippenreiter, B.I. Romanov. - M.: CheRo, 2000, 106 p.
3. Domyreva E.A. Study of cognitive barriers to training activities sequences younger students. Kursk. KSPU, 2002, 175 p.
4. Barvenko O.G. Psychological barriers in the teaching of adults to foreign language. - Stavropol, 2004, 230 p.
5. Baryshnikov N.V. Training parameters of intercultural communication in high school // IYASH. 2002. - № 2. 150 p
6. Vitlin J.L. Problems of teaching students active and passive language proficiency // IYASH. - 2003. - № 3. 189 p.
7. Zvonareva H.A. Formation and correction professional style of the teacher on the basis of his personality. M., 2000, 156 p.

УДК 612.67:159.922.63

ҚАРТТАР ҮЙІ ТҰРҒЫНДАРЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ МЕН КӨМЕК КӨРСЕТУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Сүлейменова Гүлжазира Тажмағамбетқызы

Suleimenova.gt@yandex.ru

Қазіргі таңдағы өзекті мәселелердің қатарында тек қартаю, қартаюдың әлеуметтік-психологиялық мәселелері (қарттардың бос уақытын ұйымдастыру, медициналық, әлеуметтік, психологиялық көмек көрсету, зейнет жасы және т.б.) ғана емес, сонымен қатар арнайы қарттарға арналған интернат-үйі тұрғындарының психологиялық жай-күйі, жалғыз басты, іздеушісі жоқ, туған-туыс, жақындарынан алшақта өмірінің соңғы сәттерін өткізіп жатқан қарт адамдардың осы ортаған бейімделуі, көңіл күйі, эмоционалды жағдайын да кіргізуге болады.

Бүгінгі күнгі қарттарға қолдау көрсетуге бағытталған іс-шаралардың көпшілігі жыл санап саны өсіп келе жатқан қарттар үйінің тұрғандары, оларға жасалған жағдай, қарттар үйі тұрғындарына әлеуметтік-психологиялық көмек көрсету, сүйемелдеу жұмыстарын қолға алу, интернат-үйлерде өмірлерінің соңғы кезеңдерін өткізіп жатқын қарттарға жан-жақты қолдау көрсету мәселелерін қолға алуға бағытталған.

Қарттық кезең өзінің жалғыздық, зейнетке шығу, әлеуметтік рөлдің өзгеруі, физиологиялық жағдайдың нашарлауы, күнделікті үйреншікті өмір стилінің бұзылуы сияқты дағдарыстарымен келгендіктен қарттық кезең арнайы психологиялық, әлеуметтік, медициналық көмекті қажет етеді. Қарттарға арналған интернат-үйлердің тұрғындары отбасындағы қарттарға қарағанда бұл дағдарыстарды ауыр бастан кешіреді және жеңе алуы екі талай.

Қарттық кезеңде түрлі себептермен қараусыз қалып, жақындарынан алшақта өмір сүру онсызда ауыртпалығы мол, бойынды оңай үйрете алмайтын қарттық кезеңде қарттарға арналған интернат-үйлерінің тұрғындарына жан-жақты қолдау қажет. Сондықтан еліміздегі қарттарға-арналғын интернат-үйлерінің жағдайын түзетіп, қарттарға әлеуметтік, психологиялық медициналық көмек көрсету шараларын көбейту бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып табылады.

Қарттар үйіндегі адамдарды психологиялық сүйемелдеу, көмек көрсету жұмыстарының өзінің ерекшеліктері бар:

1. Қарт адамдар әр нақты уақытта немесе кезеңде олар алдын-ала нақты тақырыптарда сөйлеуге дайын болады. Оларды осы уақытта басқа тақырыптағы әңгімелер қызықтырмайды, олар басқа тақырыпта әңгіме бастаса да өздеріне өзекті болған тақырыпқа орала береді. Сондықтан қарттармен жақсы контакт орнатып, көмек беру үшін олардан өздері жайлы, оларды не қызықтыратыны, көңіл-күйі мен жағдайлары туралы сұраған жөн.

2. Қарт адам сөйлеп жатқанда бір тақырыптан басқасына ауысуы қиын, оларға бастаған әңгімелерін соңына дейін жеткізу маңызды, тек сөзін аяқтап болған соң ғана ол психологпен бірлесіп өз әңгімесін жалпылап, қорытындылап, талдау жасай алады. Қарт адамдар бір тақырыпта сөйлеп жатқанда, ол тақырыптан ауытқып (мысалы, денсаулығы жайлы тақырыптан, үй жағдайына ауысу және т.б.) сұрақ қою қарт адамдарға олардың айтып отырғаны мәнсізденгендей жағымсыз жағдай тудырады.

3. Қарттар үшін олардың әңгімесін соңына дейін белсенді тыңдаған өте маңызды. Оларға диалог үшін әңгімелесетін адам емес, шынайы өмірде оларға өте қажет болатын олардың монологын тыңдайтын тыңдаушыны іздейді. Бұл жағдай психологтардан тек шыдамдылық қана емес, сонымен қатар әңгімелесу барысында уақыттың соңына дейін, уақыт жетпеген жағдайда қосымша уақыт бөліп, сол уақыт аралығында қызығушылықты сақтап тұру, белсенді тыңдай білуді талап етеді. Сондықтан орта жастағы адамға қарағанда егде адаммен жұмыс істеу үрдісі көп уақытты алады. Сонымен қатар қарт адаммен әр кездесу уақытын алдын-ала жоспарлай алмаймыз және әр кездесу уақыты қарт адамның жағдайына, әңгімелесетін тақырыпқа, қатынасқа тілегіне байланысты болады.

4. Қарт адамдар өзінің өмірі жайлы толық айтып болған соң, яғни тыңдалғаннан кейін олар біраз уақытқа дейін өздерінің өмірі жайлы айтпайды – олардың қажеттілігі белгілі бір уақытқа қанағаттандырылады. Психолог тарапынан кездесуді, қайта әңгімелесуді қайта-қайта қайталау олар үшін мәжбүрлеу сияктанады және бұл қайталап кездесуден бас тартуға

алып келеді.

5. Қарт адам үшін әңгімелесу барысын, шектері мен ерекшеліктерін өздері басқару маңызды: тақырыпты айту, сюжетті жасау, кездесуді аяқтау, басталуын қадағалап, жалғасуын, жиілігі мен жалпы санын реттеп отыру.

«Көмектесуші кәсіптер» мамандарымен әңгімелесуде, соның қатарында психологпен әңгімелесу барысында адамдардың көпшілігі өз өмірінен жетіспеушіліктерді, өзі шешу мүмкін емес деп есептейтін қиындықтарды талқылағанды жөн көреді. Сондықтан қарттар да әңгімелесуде өздері құрбаны болып табылатын, сол мәселені шешуді әлсіз болған, ренжіген, түсінбеген, бақытсыз және қолынан еш нәрсе келмеген, көбінесе басып тасталған өздерінің «мәселелі тарихын» айтып береді [1].

Осыған байланысты әңгіме барысында адам өзін әңгіменің кейіпкері ретінде қабылдайды. Осыған орай оның баяндап жатқан тарихының эмоционалды түстері, яғни рухы баяндаушының өмірлік позициясына әсер етеді. Бұл жағдайда жастарға қарағанда қарттардың өзін, өзінің қатынастарын түрлі түстерге бояй алатын өмірлік материалдары көп болады. Сәйкесінше мұндай әңгіменің әрекеті де, мысалы, өткен өмірдің мәнсіздігі, қарт адамның болашағынан, үміт күтетін алдағы күндерінен, кардиналды өзгерістерді күтуден оның өткенінің көп екенін көреді.

Кез келген тарихтың бастауы болады. Осыған сәйкес мәселелі тарихта белгілі бір уақытта бастау алған. Қарт адамдар үшін олардың белсенді, дербес, өзі үшін маңызды болған өмір жағдайын өзі жасап алған, өзгелер үшін маңызы болған өмірінің кезеңін еске түсіру өте маңызды. Мұндай нарратив оларды энергияға толтырып, көңіл күйлерін көтереді. Бұл жағдайда маңыздысы осы өткеннің қазіргі мәселелі жағдайға қарсы қойылуына мүмкіндік бермеу болып табылады. Қарт адаммен мұндай тақырыптарда әңгімелесу үшін психолог немесе кез келген әңгімелесуші адам қарттардың қазіргі өмірінен өзін тағы да өзгелер үшін мәнді, қажет, дені сау етіп сезіне алатын жағдайларды іздестіру керек. Осылай біртіндеп клиенттің әңгімесінде нақты әлеуметтік аңыз құралады. Мысалы, «қарттардың өздерінің ең маңызды қажеттіліктерін қанағаттандыра алмауы» туралы: біздің елімізде қарт адамдар шынында да икемделудің ғажайыбын демонстрациялайды, макро және микро социумдар (мемлекет тарапынан, отбасы тарапынан) тарапынан шеттетілген жағдайда әдептілікті сақтай отырып тіршілігін жалғастырады.

Дегенмен, кез келген өмірлік тарих өзінің қуанышты кезеңдерімен, сәттіліктері мен қиындықтарды жеңіп өткен сәттеріне ие. Дәл осы өмірлік кезеңдерді психолог әңгіме барысында клиенттің доминатты (мәселелі) нарративтерінен іздестіреді. Осы кезеңдерде клиент (қарт адам) қолданған тәсілдерді көрсетіп, қызметтерін, әрекеттерін, қабілеттерін нақтылап отырып психолог клиентке мәселе болмаған немесе әңгімелесуші жеңген, осы мәселелі жағдай жаңа өмірлік тәжірибеге, тәжірибенің дамуына алып келген альтернативті тарихты жасауға көмектеседі.

Ауыртпалық түсірген өмірлік қиындықтары бар қарт адамдарда эмоционалды қозғалғыштық төмен көңіл күйге біртіндеп ауысады. Олар тек күресу керек болған ауыр жағдайларды, қиындығы көп сәттерді ғана айтуға, бөліп көрсетуге бейім болып қалады. «Жарық аралықтарды» бөліп көрсету мәселенің адам өміріне әсер етуінің жахандануын жояды. Мысалы, госпитализация жағдайындағы немесе қарттар үйіндегі қарт ерлі зайыптымен әңгіме барысында олардың осы жағдайлары, екеуінің бірдей госпитализацияда немесе қарттар үйінде қараушысыз қалғандарын емес, олардың бір біріне қамқорлығы, жалғыз емес екендіктерін, бір-біріне сүйеніш пен демеу болып жатқандарын алға тарту керек.

Психолог клиенттің сөзін қолдана отырып, клиенттің әңгімесіне оның өзі жасайтында нашар жағдайының терминдеріне емес, оның жетістіктеріне, дағдыларына, тұлғалық сапаларымен, мүмкіндіктеріне сүйене отырып атау береді. Осыған орай клиент «ішкі жақтан көзқарасқа» ие болады, яғни өзінің өмірдің перспективаларының мағынаға толған тәжірибесінің ішкі жағынан қарай алады.

Мысалы, «басталған қабілетсіздігі» жайлы әңгімені «жинақталған тәжірибені жеке

мақсаттарға қолдану үшін демалуға құқық» жайлы тарих деп алмастыруға болады; «әлсіз науқас» туралы нарративті «денсаулықты сақтап қалу үшін максимум мүмкіндікті қолдану» деген атауға алмастыра аламыз [2].

Дегенмен ұзақ уақыт бойы қалыптасқан мәселелі тарихтың әсері қоршаған әлемнің әсерімен доминантты болып қала береді.

Сондықтан альтернативті тарихтың жасалуы, оның доминантты нарративке қарсы тұра алатындай дәредежеге жетуі әр кездесу сайын қайта жасалып отырады. Бұл жағдай үшін клиенттің психологпен күн сайын кездеседі ме, әлде үлкен үзілістерден соң кейін кездеседі ма маңызды емес. Қарт адамдарда альтернативті тарих «түйіршіктерден» баяу жасалады да ал бір мезетте шашылып кетеді. Қарт адамдар өмірдің әрбір жағымсыз сәттерінде (науқастанғанда, туыстарымен келіспеген сәттерде, сөгістер естігенде) «кері шегіну» жағдайын басынан өткізеді. Бұл жағдай әсіресе жалғыз басты қарттар мен қарттар үйінің тұрғындарына тән. Қатынастың шектеулілігі немесе толығымен болмауы олардың қоршаған ортамен қатынасын нығайтуына мүмкіндік бермейді.

Бұл жағдайда қарт адамдарды ұзақ уақыт сүйемелдеу жұмыстары (бірнеше жыл бойы психологпен жүйелі түрде кездесіп отыру) оларға өте қажет болып табылады және бұл психолог үшін альтернативті тарихтың ұдайы толығып отыруына айналады. Көбінесе бұл нарратив қарттардың өзінің өмірлік тәжірибесін өзгерту тәсілдерін табуы жайлы болады, соның қатарында психологпен әңгімелесу олардың қарттықтың қиындаған жағдайларында өзіне көмек көрсете алу жолдарын білуге септігін тигізеді.

Қарт адамдармен әңгімелесу міндетті түрде өлім жайлы тақырыпқа алып келеді. Әңгімелесіп жатқан адам үшін өлім қандай қатынас (қорқыныш, қызығушылық, өлімнен қашып құтылмайтындығына көну және т.б.) тудырса да бұл тақырыпты талқылаған жөн.

Психологтардың бақылауынша қарттардың осы экзистенциалды жан құбылыстары оларға өздерінің өмірлерін жоспарлауына тосқауыл болады. Көбінесе қарттар мен психолог арасындағы өлім туралы әңгімелесуден кейін олар жақын болашаққа және ұзық уақытқа да өмірін жоспарлай алады. Қарттармен олардың өлімінен кейін олардың жақындарымен, басқалармен не болатыны жайлы әңгіме шынайы өмірдегі жоспарларын талқылау мүмкіндігін жеңілдетеді. Олар өздерінің тұлғааралық және әлеуметтік қатынастарын, соның ішінде өздерінің жүріс-тұрыстарын өзгерту мүмкіндіктерін талқылай алуға қабілетті болады. Егер осы айнымалылар орнатылған альтернативті тарих көзқарасынан қарастырылса, онда адам ұзаққа апармай жүзеге асырады.

Осыған байланысты әр кездесуде талқылауға өз кезегінде болашаққа жоспар құруға немесе құрылған жоспарларды түзетуге мүмкіндік беретін жаңа тәжірибеде меңгерілген жаңа ақпараттар пайда болады. Бұдан шығып өзгертіп болмайтын үзіліссіздік пен уақыттың өмірлік сызықтарының бір-бірімен өзара байланыстылығының қисыны қалыптасады. Дегенмен, барлық болашақ өткен кезеңде қалыптасқан тәжірибеге негізделі отырып жоспарланады. Осы шақ өткен шақтың тәжірибелерін, білімдері мен дағдыларын пайдаланады.

Қарт адамдардың тағы да бір маңызды мәселелерінің бірі сыртқы ортамен қатынас шеңберінің тарылуы: контакттар, қызығушылықтар мен әрекеттері азая түседі. Изоляция (жекелену) мәселесі туындайды [3]. Қарт адамдармен ұрыс қатынас орнатып, түсінісу үшін, оларға көмек көрсету үшін олармен осы уақытқа дейін кейінге сырып келген, белсенді әлеуметтік әрекеттену кезінде уақыты болмаған өз қызығушылықтары (музей, концерттік бағдарламалар, әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері, саясат, өнер және т.б.) жайлы әңгіме қозғаған дұрыс.

Сонымен қатар, қарттар үшін талқылау керек болатын тағы да бір маңызды мәселе – олардың өздерінің белсенділігінің төмендеуі, белсенділікті сақтап қалу, тарылған қатынас шеңберінің орнын толтыру, өзге адамдармен тіл табысу мәселелері. Қарттармен олардың қалай жаңа таныстарды арттыруға болатындығы, ескі таныстықты қалай қайта қалпына келтіру керек екендігі жайлы әңгімелесу, олар үшін өздерінің әлеуметтік өмірін қайта ұйымдастыруға мотив бола алады.

Психологтардың бақылауы бойынша мұндай әңгімелесуден кейін олар жиі жаңа қатынастар орнатады. Олар өз өмірлерінде ештеңені өзгерте қоймаса да осындай тақырыптарда әңгімелескеннен кейін олардың эмоционалды және физикалық жағдайлары байқаларлық дәрежеде жақсарады. Ал изоляция мәселесіне келетін болсақ қарттармен бұл тақырыпта әңгімелесуде бұл сөздің орнына еркіндік сөзін қолданып әңгімелескен жөн.

Қарт адамдарда кездесетін тағы да бір қайғылы мәселелердің бірі – қарттардың пайдасыздығы туралы пікірлер. Шындығына келгенде әрбір қарт адам – бірден бір даналық иесі: бір жағынан нақты бір мәдениет пен тарихи дәуірдің өкілі, екінші жағынан жеке өмір тәжірибесінің иесі. Сондықтан да «қарттардың керек еместігі» туралы тарих басым болатын нарративтік тәжірибе үрдісінде «даналық туралы нарратив» альтернативасы ұсынылады. Бұл жағдайда қарт адаммен даналық тақырыбы талқыланады, қарт адаммен тәжірибе бөлісіп, белгілі бір мәселелерден шығу жолдары, ол өткен уақытта қандай тәсілдерді қолданды, қазіргі жастарға не істеген дұрыс деген сияқты сұрақтар қарастырылған жөн.

Сонымен қатар, адамда өзге адамдармен эмоционалды қанық байланыстар жеткілікті болса, ол осы байланыстарда өз тұлғасын нақтылап, дамытады, яғни өзгелерден қолдау алады. Қарттық жас кезеңінде бұл байланыстар қанықтығы бойынша да, саны бойынша да азайып, жоқтың қасы болады.

Қарт адамдарға өзгелерге, жақындарына өзінің керек емес екендігін сезінгенде гетероагрессияның пайда болуы тән. Олар өздерін физикалық, психологиялық, әлеуметтік тұрғыда өте әлсіз деп есептеп зардап шегеді, қиналады, нәтижесінде өлімнен қорқудың өткір жан құбылыстары пайда болады [4]. Егер қарт адамның мұндай жағдайда сыртқы ортамен, айналасындағылармен қатынас шеңбері тар болса, олардың жағдайы одан ары қарай нашарлай түседі. Қарт адамдардағы мұндай мәселелердің барлығы да белгілі бір нақты жағдайларда айқын көрініс табады, дегенмен бұл мәселелер қарт адам белгісіздікті, әлсіздік пен экзистенциалды жалғыздықты сезінгенде бір-бірімен тұтас байланыста болады.

Қарт адамдар жиі өздерін жалғыз сезінеді және бұл шын мәнінде де солай, сондықтан олар үшін әңгімелесуші, оны тыңдаушы, қолдаушы, түсінуші адамның болғаны өте маңызды. Қарт адамдар көбінесе өздерін шағымшыл (шағымданғыш) етіп ұстайды – олар өздерін жағдайға жауапты деп мойындамайды, барлығының себебін қоршаған ортадан, өзгелерден іздейді және өздерін белгілі бір мәселелерді шешуді қабілетсіз деп есептейді. Сондықтан да олармен әңгімелескенде талқылау керек болатын маңызды тақырып – өзгермейтін үзіліссіздік пен уақыттың өмірлік сызықтарының бір бірімен байланыстылығы.

Кез келген жағдайдағы қарт адамдардың өмірін қызықтыру, өздерін жалғыз, әлсіз, керексіз сезінуден арылту үшін мынадай жолдарды қарастырып көрген дұрыс:

- Қарт адамға өзінің ішкі әлеміне шомып кетуіне жол бермей, үнемі әңгімеге тартып отыру, алайда егер қарт адамның өзі оны қаламаса мәжбүрлемеген жөн;
- Қарт адам үшін оның өзінің хоббиі болған қызықты тапсырмалар табу (коллекция жинау, гүл өсіру, кітаптар оқу, шығармашылықпен айналысу және т.б.);
- Қарт адамдар төрт қабырғаның ішінде отырмай, мүмкіндік болған жағдайда таза ауада көбірек серуендегені дұрыс;
- Қарт адамның өміріне, өткеніне қызығушылық таныту, кеңес сұрау;
- Эмоционалды күйлерін жақсартуға арналған психологиялық тренингтер өткізу.

Жоғарыда келтірілген қарттардың барлық мәселелерінің көріну ерекшеліктері қарт адам жалғызбасты, қарттар үйінің тұрғыны немесе отбасының қамқорлығындағы қарт адам болмасын ол оның тұлғасына, психологиялық ерекшеліктеріне байланысты индивидуалды түрде болады. Дегенмен, бұл мәселелер отбасының қамқорлығындағы қарттарға қарағанда қарттар үйі тұрғындарында едәуір ауыр жағдайда болады. Қарттар үйі тұрғындары қолдауға, психологиялық сүйемелдеу жұмыстарына, өзінің өкпе-ренішін, өкінішін тыңдайтын әңгімелесушіге мұқтаж.

Сондықтан да қарттарға арналған интернат-үйлерінде тұрып жатқан қарттардың психологиялық, эмоционалды жағдайларын жақсартатын іс-шараларды көп өткізген жөн.

Қолданылған әдебиет

1. Баринаова Ж.В. Медико-социальная помощь и социально-психологическая адаптация пожилых людей: Автореф. дис. к.м.н. – Уфа, 2001. – 26 с.
2. Александрова М.Д. Старение: социально-психологический аспект // Психология старости и старения: Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидерс. – М.: Академия, 2003. – С.177-182.
3. Ананьев Б.Г. К проблеме возраста в современной психологии // Психология старости и старения: Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидерс. – М.: Академия, 2003. – С.112-118.
4. Воронина О.А. Внутриличностный конфликт и социально-психологическая работа с ним в условиях дома-интерната для престарелых // Психология старости и старения: Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидерс. – М.: Академия, 2003. – С.284-288.

УДК 37

ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ КЕҢІСТІГІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КРЕАТИВТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Сырлыбаева Г.К.

altyn-ac@mail.ru

С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университетінің студенті, Ақтөбе, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Мустояпова А.С.

Қоғамды гуманизациялау – ХХІ ғасыр басындағы ғылыми мәселе десек те болады. Қазірдің өзінде, оның дамуының бүгінгі кезеңінде бұл тенденция адамдық фактордың анықтаушы ролімен көрсетіліп отыр. Осы фактор феноменологиясында шығармашылық пен креативтілік басым және оның негізгі құраушысы болып табылады.

Креативтілікті қалыптастыру білім берудің мақсатты бағдары ретінде қарастыру керек. Алайда белгілі болғанындай, білім беру жүйесінің өзі жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға жеткілікті жағдай жасамай, бұл мұндай мақсатқа практикалық тұрғыда аса мән берілмей отыр.

«Креативтілік» ұғымы “жаңаны жасаушы” ретінде аударылады. Зерттеулерде креативтілік ұғымы төмендегідей әр қырлы түсіндіріледі:

- “шығармашылыққа икемділік” ретінде;
- индивидтің жаңа түсініктерді жасау мен жаңа дағдыларды қалыптастыру қасиетін бейнелейтін қабілеті, яғни, шығармашылыққа қабілеттілік ретінде;
- “танымдық белсенділігі арқылы көрінетін жеке тұлғаның шындыққа жету, жаңаны жасаушылық көзқарасы ретінде;
- “шығармашылық - субъектінің жаңашылдықты тудыратын кейбір қабілеттері ретінде;
- өз қабілеттіліктерін дамыту мен қолдануға дайындық ретінде қарастырылады.

Мұнда өзіндік мақсат қоюға қабілеттілік, берілген тапсырманың шегінен шыға алу қабілеті сияқты креативтіліктің маңызды ерекше белгісі байқалады.

А.И.Субетто адам шығармашылығы заңдылықтарын зерттейтін «креатология» ұғымын енгізді. Шетелдік психологияда «креативтік» термині индивидтің жаңа түсініктер қалыптастырып, жаңа дағдыны меңгеру қабілеті мағынасында қолданылады. Креативтілік дегеніміз – дәстүрлі ойлау аясынан шығып, жаңа идеялар ұсыну, проблемалық жағдайда шешім қабылдау. Зерттеушілердің бір бөлігі (А.Маслоу, К.Роджерс) оны тұлғалық мінез ерекшелігімен байланыстырса, ал екінші бөлігі оған интеллектуалдық қызмет ретінде баға береді (Д.Б. Богоявленская, Дж. Гильфорд, О.К. Тихомиров т.б.), зерттеушілердің үшінші бөлігі креативтілікті шығармашылық іс-әрекетпен байланыстырса (А.Н. Лук, Е.К. Спирмен, П. Торенс), кейбір зерттеушілер креативтілік деңгейі нәтижеге қатысты деп есептейді [1,2,3].